

Het zijn net mensen (een review van het gelijknamige boek van Joris Luyendijk)

De laatste paar dagen van het jaar 2008 heb ik mij, tijdens een skivakantie en onwetend van het nieuws in de wereld en mij dus ook niet bewust van de Israëliëse bombardementen op Gaza, bezig gehouden met het boek "Het zijn net mensen" van Joris Luyendijk. Het was, zoals velen voor mij al beweerd hebben, een kostelijk boek. Door zijn ironische en lichtvoetige stijl heeft Luyendijk de lezer al vrij snel voor zich gewonnen en het is dat ik zo nu en dan ook wilde skiën anders had ik het boek in een keer uitgelezen. Maar er zit een gemene adder onder het gras.

Het boek gaat over de vraag of op een objectieve manier nieuwsgaring te verkrijgen is in het Midden Oosten. In deel I dat gaat over het journalistieke bedrijf in de Arabische landen is dat antwoord ondubbelzinnig negatief. Al deze landen zijn dictaturen en dictaturen hebben geen boodschap aan de waarheid. De dictators zelf en hun gevolg al helemaal niet, want zij zijn er alleen maar op uit hun eigen positie te handhaven. De "man op de straat" heeft er al evenmin belang bij de waarheid aan journalisten te vertellen. Overal zijn immers veiligheidsmensen van het regime en anders zijn er wel burens die net een oogje op jouw grond of vrouw hadden die je wel bij het regime willen verlinken. Alles wat er uit mensen te krijgen is, is dus dat de "leider" van god ("Allah") gezonden is en een weldaad voor het land. Dat is namelijk wat de dictator zelf ook zegt en dus zal die boodschap wel de beste garantie zijn om nog even te blijven leven. Nu heb ik zelf, zo rond de tijd dat Luyendijk werd geboren "de Goelag Archipel" van Aleksander Solzjenitsyn, verschenen in 1973, verslonden en deze boeken gaven zo ongeveer dezelfde boodschap. Deel I van Luyendijks boek leest als een humoristische samenvatting van Solzjenitsyns meesterwerk. Daar heb ik geen probleem mee: ieder generatie moet opnieuw uitvinden wat vorige generaties al wisten. Solzjenitsyn had honderden bladzijden nodig om zijn boodschap over de verderfelijke effecten van dictaturen (op de menselijke verhoudingen, op de wetenschap, op de economische ontwikkeling, op dus eigenlijk alles) over te brengen, maar Luyendijk heeft er nog geen honderd bladzijden voor nodig om hetzelfde effect te bereiken.

Maar het zijn niet alleen de dictaturen die het verhinderen dat geïnteresseerde krantenlezer een waarheidsgetrouw beeld van de gebeurtenissen krijgen. Ook de westerse correspondenten verzuimen vaak om de achtergronden van een land al was het maar in een paar zinnen weer te geven. Zo stelt Luyendijk op p. 208 (19e druk) dat zelden wordt uitgelegd ("in vijf zinnen") waarom Irak bestaat uit drie bevolkingsgroepen, namelijk Koerden, soennieten en sjiieten. Inderdaad, als ik had geweten van de tegenstellingen tussen soennieten en sjiieten, zou ik persoonlijk niet zo voor interventie in Irak geweest zijn. Het is curieus dat de Amerikanen kennelijk zelf ook niet wisten dat deze bevolkings- (of religieuze) groepen al sinds mensenheugenis met elkaar overhoop liggen. Een beetje historische bijscholing van de krantenlezer door bekwame journalisten zou hier geholpen hebben.

Maar nu komt de meest curieuze wending in het boek van Luyendijk. Hij blijkt zelf verstoken van historische kennis over het Israël-Palestina conflict waar het tweede deel van zijn boek over gaat. Hij wordt op een gegeven moment correspondent voor de NRC en doet voor deze krant verslag van dit conflict met als vrijwillig gekozen basis Oost Jeruzalem. Op

bladzijde 144/145 suggereert hij dat de rechtvaardiging van het bestaan van Israël vooral wordt gegeven door de Holocaust. Om aan te tonen hoe onrechtvaardig deze motivatie is geeft hij een soort hypothetische analogie met Friezen die mishandeld zouden worden in de VS en daarom een moreel recht zeggen te claimen op een eigen staat in Nederland, die dan uiteindelijk na ingrijpen van de Verenigde Naties groter uitpakt dan de provincie Friesland. Dat zouden wij niet-Friezen toch ook niet kunnen accepteren, lijkt Luyendijk ons toe te schreeuwen.

Helaas, de hypothetische vergelijking deugt van geen kanten. Ratna Pelle heeft al eerder gewezen op de mankheid van deze vergelijking. Als de Friezen de Joden zijn en de overige Nederlanders de Arabische Palestijnen, dan kloppen er minstens drie dingen niet in deze vergelijking. Ten eerste, er was geen Arabisch Palestijnse staat ten westen van de Jordaan op het moment dat de staat Israël werd uitgeroepen in 1948. De laatste autonome Palestijnse staat was één (eigenlijk twee) Joods koninkrijkje dat ruim voor het begin van onze jaartelling door de Romeinen werd overrompeld. Een Arabische staat in het Palestijnse gebied was er de afgelopen 2000 jaar in geen velden of wegen te bekennen.

Ten tweede, de oorsprong van de staat Israël ligt in de belofte die de Britten aan invloedrijke Joden deden aan het einde van de eerste (dus niet de tweede, Joris) wereldoorlog dat zij in het Palestijnse gebied een eigen staat mochten vestigen. De Britten waren, na een Turkse heerschappij van meer dan vier eeuwen over het gebied, de nieuwe heersers geworden, omdat de Turken in WO I de kant van de Duitsers hadden gekozen (en dus verliezers waren). De Britten zagen wel wat in een westers getinte staat in hun nieuwe invloedssfeer. De eerste grote immigratiegolven van Joden naar het Palestijns gebied dateren dan ook van de jaren 20 en 30 van de 20e eeuw. Zo verdubbelde de Joodse bevolking zich door immigratie tussen 1921 en 1927 van 75.000 tot 150.000. Rond de machtsovername van Hitler in Duitsland bedroeg de Joodse immigratie naar het Britse mandaatgebied 180.000 personen. Nog voordat WOII losbarste, dus voor de Holocaust, woonden er al 450.000 Joden in het gebied. Dat is 2/3 van het aantal Joden dat er woonde op het moment dat de staat Israël werd uitgeroepen in 1948. Het grootste deel van de nieuwe Israëliërs had dus helemaal geen directe ervaring met de Holocaust. De lokale Arabieren hadden begrijpelijk niet zo veel boodschap aan de Britse toezegging aan de Joden, maar hun reactie op de immigratiegolven is tekenend voor de Arabische houding tot op de dag van vandaag. In plaats van hun zaak bij de Britten te bepleiten begonnen ze gewelddaden tegen de Joden. Met als één van de dieptepunten de "etnische zuivering" van Hebron in 1929. Luyendijk noemt deze en andere vroege gewelddadigheden van de lokale Arabieren niet, maar wel de latere "bloedige terreuraanslagen" van "Joodse groepen" (blz. 147). Die aanslagen zal ik niet ontkennen. De Joden tijdens het Britse mandaat en de latere staat Israël hebben, toen het Arabische geweld structureel bleek te zijn, er een gewoonte van gemaakt om terug te slaan en hard ook. Dat zien we nu (januari 2009) weer in Gaza gebeuren.

Ten derde en misschien wel het belangrijkste punt, er was ook heel lang geen Palestijns nationalisme. Luyendijk spreekt in zijn boek voortdurend over de Palestijnen zonder precies aan te geven wie dat dan wel zijn. In de eerste helft van de 20e eeuw waren de lokale Arabieren in ieder geval niet unaniem uit op een autonome Palestijnse staat. Velen voelden zich Arabieren en wilden aansluiting bij de Syrië in plaats van een eigen Palestijnse staat te vormen.

Al die informatie die ik zojuist heb opgesomd in die drie punten is allemaal op internet te vinden, maar Luyendijk, die tijdens zijn correspondentschap voortdurend internet sites blijkt af te gaan, heeft er kennelijk geen weet van. Of hij wil er niet van weten, want hij blijkt erg begaan te zijn met het lot van de Arabische Palestijnen die onder de Israëlische bezetting te lijden hebben in hun bewegingsvrijheid zoals Luyendijk uitgebreid beschrijft. Waar de bezetting vandaan komt, verklaart hij daarentegen weer niet. Of het moet de suggestie zijn (op blz. 147) dat die bezetting veroorzaakt is door een pure veroveringsoorlog van Israël. Volgens regels van internationaal recht is het gewelddadig bezetten van een land onwettig, tenzij de bezetting plaatsvond uit zelfverdediging. De bezetting en annexatie van de Westoever door Jordanië van 1948-1967 was daarom onwettig, omdat die verkregen was door een aanvalsoorlog tegen de staat Israël in 1948. De bezetting door Israël van diezelfde Jordaanoever was wel rechtmatig als we er van uitgaan dat de zesdaagse oorlog van 1967 voor Israël een verdedigingsoorlog was. Het anti-Israëlische kamp, voornamelijk bestaande uit Arabische landen maar ook de invloedrijke Amerikaan Finkelstein behoort daartoe, beweert dat hier sprake was van agressie door Israël omdat de Arabische landen, en dan met name Egypte, niet van plan waren Israël aan te vallen, ook al waren de troepen gemobiliseerd en samengetrokken bij de Israëlische grens. De VN sprak echter impliciet uit dat er van verdediging door Israël sprake was in resolutie 242 (1967) waarin tegenover ontruiming van bezette gebieden door Israël vredesakkoorden werden verlangd tussen Israël en de Arabische staten.

Pelle wijst er in haar eerder vermelde recensie op dat Luyendijk zelf oncontroleerbare uitspraken doet, zelfs als het om nogal makkelijk te verifiëren zaken gaat. Zo beweert Luyendijk dat het mislukken van de Camp David onderhandelingen te wijten was aan de Israëliërs die aan Arafat 95% van het bezette gebied boden, maar dit was een "rekentruc". Dat dit een rekentruc was had hij van een Amerikaanse medeonderhandelaar. Hij noemt deze persoon niet met name, maar net als Pelle herken ik Robert Malley. Ook Van Agt haalt altijd Malley aan om te bewijzen dat Israël kwade bedoelingen had in de Camp David onderhandelingen van 2000. Malley heeft in de VS een slechte naam gekregen omdat hij veel kritiek had op de onderhandelingsstactiek van de Israëliërs. Noemde Luyendijk de naam Malley misschien niet omdat Malley veel genuanceerder over met name de nasleep van de Camp David onderhandelingen heeft bericht dan velen (waaronder Pelle) denken? Men leze zijn artikel, geschreven samen met de Palestijnse onderhandelaar Hussein Agha, in de New York Review of Books van 2001 er nog maar eens op na (zie:

<http://www.nybooks.com/articles/archives/2001/aug/09/camp-david-the-tragedy-of-errors/>)

Na de Camp David onderhandelingen heeft president Clinton met medeweten van Israël nog een laatste poging gedaan om tot een akkoord te komen. Zo schrijven Agha en Malley letterlijk:

"The President's proposal showed that the distance traveled since Camp David was indeed considerable, and almost all in the Palestinians' direction. Under the settlement outlined by the President, Palestine would have sovereignty over 94 to 96 percent of the West Bank and it would as well have land belonging to pre-1967 Israel equivalent to another 1 to 3 percent of West Bank territory. Palestinian refugees would have the right to return to their homeland in historic Palestine, a right that would guarantee their unrestricted ability to live in Palestine while subjecting their absorption into Israel to Israel's sovereign decision. In Jerusalem, all

that is Arab would be Palestinian, all that is Jewish would be Israeli. Palestine would exercise sovereignty over the Haram and Israel over the Western Wall, through which it would preserve a connection to the location of the ancient Jewish Temple."

Maar Arafat accepteerde dit aanbod niet, omdat hij liever "onder de comfortabele paraplu van [pro Palestijnse, HV] VN resoluties wenste te blijven, in plaats van zich bloot te stellen aan de voorstellen van de Amerikanen die met onzekerheid waren omgeven."

Dit zijn voor Luyendijk, in zijn pro-Palestijnse houding die hij in deel II van het boek aanneemt, inderdaad geen aangename feiten en misschien hoopt hij dat de lezer zijn verwijzing naar een anonieme diplomaat voor zoete koek slikt. De meeste lezers deden dat inderdaad, getuige de NS-publieksprijs die Luyendijk voor zijn boek ontving. Lezers die wel feiten wensen te controleren en naar een "objectieve waarheid" zoeken, zijn minder gecharmeerd van Luyendijks methode. Die methode zou de door hem in deel I beschreven dictaturen passen. Natuurlijk is Luyendijk geen dictator, wij kunnen een poging doen de door hem gegeven feiten te verifiëren en diversen hebben dat al gedaan. Luyendijk blijkt echter geen enkele poging te doen misplaatste feiten recht te zetten. Pelle's recensie verscheen op 12 juni 2008 op het net, maar Luyendijk heeft op zijn homepage die hij recent nog heeft aangepast, geen enkele rectificatie vermeld.

Ergens aan het eind van het boek verzucht Luyendijk dat hij er meer voor begint te voelen om activist te zijn dan journalist. Misschien moeten we Luyendijks boek dan zo interpreteren: in het begin en het eind van het boek ontdekt Luyendijk hoe nieuws gemanipuleerd kan worden door Arabische dictators en Amerikaanse generaals en in het midden van het boek past hij deze techniek zelf toe op zijn weergave van het Israël-Palestina conflict. Omdat het middendeel ingeklemd is tussen twee min of meer overtuigende beschrijvingen van manipulatie, lijkt het er op dat hij zelf, de lezer is immers gewaarschuwd, objectief de feiten probeert weer te geven. Manipulatie in het kwadraat dus. Slim gedaan, maar ik zou er geen prijs voor geven.

Harrie Verbon, Tilburg, januari 2009